

-א-

נסים שנעשו לפנחס בהריגת זמרי

ששה נסים נעשו לפנחס בהריגת זמרי

א במס' סנהדרין (דף פב.) איתא, ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו', הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא, אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק, מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל, והלך אצל כזבי אמר לה השמיעי לי, אמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי, לא תשמע אלא לגדול שבהם, אמר לה אף הוא נשיא שבט הוא, ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו, שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן, תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם, זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך, נתעלמה ממנו הלכה, געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב והמה בוכים פתח אהל מועד, וכתיב וירא פנחס בן אלעזר, מה ראה, אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו אחי אבי אבא, לא כך לימדנו ברדתך מהר סיני הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהווי פרוונקא, וכו', אמר ר"א ראה שבא מלאמך והשחית בעם, ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו, מיכן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש, שלף שננה ¹ והניחה באונקלו ² והיה נשען והולך על מקלו ³, וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון, אמר היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון ⁴ אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס התירו פרושין את הדבר.

א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס, אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש ⁵, ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר ⁶, ואחד שכוון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה ⁷, ואחד

¹ פי' רש"י, שלף הברזל שבראש העץ של רומח.

² פי' רש"י, מלבוש.

³ פי' רש"י, על העץ לבדו בלי הברזל שלא יהיו מכירים בו בני שבטו שלהרוג הוא בא. ופי' במהרש"א, מדכתיב ויקח רומח בידו, דרשו לומר כן, דרומח נאמר על הברזל שלקחו בידו מתוך העץ שהיה קבוע בו והניחו באונקלי שלא ירגישו בני שבטו בדבר. ובפי' מהר"ז על המדרש רבה להלן כתב לפרש, תיבת בידו מיותר, אלא לדרוש שעשה בו בידו פעולות שנתק הברזל מראש הרומח וטמנו בחיקו שלא יכירו בו מה שרוצה לעשות בו, והעץ של החנית לקחו למטה בידו שהיה שבט שמעון מקיפין את זמרי שהיה נשיא שלהם וכו'.

⁴ פי' רש"י, כלומר אתם מפקירים עצמכם אחר בנות מואב, אני למה לא אעשה כמותכם, וכי שבט שלי גדול משלכם שאהיה פרוש וטהור יותר מכולכם, כיון ששמעו כן, אמרו הניחו לו ליכנס לקובה שאף הוא רוצה כמותינו.

ופי' בפירוש מהר"ז, ודייק מ"ש ויבא אחר איש ישראל אל הקובה, פי' שבא אחר מעשיו של איש ישראל אל הקובה, וזהו לשון אחר ישראל ישראל כמ"ש אחרי ה' אלהיכם תלכו, וכמו שכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם וכדומה,

וכתב, דלשון המדרש הוא שאמר להם, אף אני בא לעשות צרכי, הניחוהו ונכנס, ואמר בלשון שיטעו שכן כוונתו והוא נתכוין לעשות צרכיו להרוג אותם.

⁵ פי' רש"י, שהיה לו לפרוש מן האשה ושוב אין ניתן להורגו.

⁶ פי' רש"י, לדבר לזעוק לאנשי שבטו לסייעו.

⁷ פי' רש"י, וראו אותם דבוקים זה בזה, וידעו שניתן רשות לקנאי לפגוע בו, ולא יאמרו שגאה היתה בלבב עליו.

ובמדרש תנחומא כתב, שהיו אומרים אף פנחס נכנס ועשה צרכיו, וכתב בעץ יוסף בשם היפה מראה, ואע"פ שהיו נדקרים יחדיו, היו אומרים שאחר שפירשו זה מזה עשה צרכו ושוב דקרו, או אחר שדקר את זמרי עשה צרכו ושוב דקר גם את כזבי ונתחברו בחנית יחד, אבל עכשיו שהיה זכרותו בנקבותה, ידעו כי לא נפרדו זה מזה, ולא יכלו לומר שמקודם עשה פנחס צרכיו ושוב נקקו הם זה לזה, שהרי ראו שזמרי עשה לעיני כל ישראל מתחלה, ובודאי שלא יפרד ממנה ויתן מקום לפנחס תחלה.

שלא נשמטו מן הרומח⁸, ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף⁹, ואחד שבא מלאך והשחית בעם¹⁰ בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל

⁸ פ' רש"י, לפרוש זה מזה עד שראו שהרגם בדין.

⁹ פ' רש"י והוציאן נדבקים ולא הוצרך להשפיל הרומח וישמטו.

ובעץ יוסף על המדרש להלן כתב בשם היפה מראה, או שטעם הנס, כדי שביציאתם מיד ותיכף יראו לעין כל, לפי שעניי כל ישראל תלויות מה יעשה בדבר זה.

¹⁰ פ' רש"י, והוטרדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס.

וכתב **במהרש"א** שם, אבל בתרגום יונתן לא חשיב זה הנס, אלא שזהו הנס דבא המלאך והשחית, ועל ידי שבא פנחס וחבטן בקרקע ואמר על אלו יפלו וכו', מיד עצר המגפה ע"ש.

ובספר החיים (פלאגי) כתב, היינו דזכה כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות, דמצרים מקברים טרודים באבלם שלא יראו לישראל יוצאים טעונים כסף וזהב, וזה אירע לפנחס.

יש אומרים דכל המגפה היה רק כשרצו לפגוע בפנחס

ופלא מה שכתב **ברבינו בחיי** (פר' בלק), ואחר שנעשו לו כל הנסים האלו והוציא אותן תלוין לעיני הכל, שבט שמעון היו מקיפין אותו ועומדין בפתח, רצו ליגע בו, ואז החל הנגף בעם, וזהו שאמר ויהי המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף וכולם היו משבט שמעון, וכן יש ללמוד מן החסרון הגדול שמצינו במנינים שבסדר פנחס, מן המנין שהיו בראשונה במדבר סיני וכו'.

משמע שלמד דהמגיפה אשר נאמר בפ' בלק היינו מה שנעשה בהם אחר שרצו לשלוח יד בפנחס, וכן כתב **באור החיים הק'** בפרשתינו (כה יז) בא"ד, שהלא תמצא שהיתה המגפה בישראל עד אשר ספו תמו כל הנצמדים לבעל פעור, דכתיב (דברים ד' ג') כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלהיך מקרבך, ובהכרח אתה לומר כי לא על העשרים וארבעה אלף שמאר הכתוב ויהיו המתים וגו' ארבעה וגו' הוא אומר, שאלו היו משבט שמעון, ומתו על שרצו לשלוח יד בפנחס כמאמרם ז"ל, והכתוב אמר אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו וגו', הא למדת שהשמיד גם כל הזונים, לבד העשרים וארבעה אלף, גם ממה שאמר הכתוב כאן המכה ביום המגפה 'על דבר פעור', זה יגיד שמתו מישראל לבד אותם שמתו בשביל פנחס שרצו לשלוח בו יד, והגם שנשכיל בעקר הסבה אשר סבבה מעשה פנחס, לא היה אלא זנות זמרי, כי לא הרג פנחס ליזמרי על ע"י, אלא ודאי שהמגפה היתה שולטת בזונים, והגם שאמר הכתוב ויכפר על בני ישראל, פירש, שלא כלה כל העם, מהם בשביל מחשבת ע"י, מהם בשביל הערבות, ולעולם ה' לא ותר על הזונים.

וזה חידוש לומר דהמגיפה שנאמר כאן היינו המגיפה שנעשה בשביל שרצו לפגוע בפנחס, והנה **הרי"ף** על העין יעקב שם במס' סנהדרין כתב להאריך בזה, וז"ל, ויש לדקדק, שהכתוב אומר ותעצר המגפה, והיאך דרשו שירד המלאך ונגף בהם, ונ"ל דדייק קרא דקאמר ותעצר המגפה מעל בני ישראל, והיה מספיק לומר כדכתיב באהרן (במדבר י"ז) ותעצר המגפה ולא כתיב מעל בני ישראל, ועוד קשה, כיון שנעצרה המגפה, איך הוא אומר אח"כ ויהיו המתים במגפה, וקודם היל"ל ויהיו המתים במגפה, ואח"כ ותעצר המגפה.

לכך יש לדרוש קרא דלדיוקא קא אתא, והכי קאמר, וידקור את שניהם וגו', ובאותו מעשה ותעצר המגפה מעל בני ישראל, אבל בא המלאך ונגף עתה מחדש אותם הכ"ד אלף שעמדו על פנחס כשיצא לפגוע בו, וכיון שראה פנחס שהיה מבקש לכלותו, חטבן בקרקע, ואמר לפניו רבונו של עולם, על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל, שנאמר ויהיו מתים במגפה, ר"ל שהם דבריו של פנחס, שנותרם, והיינו דכתיב ויעמוד פנחס וגו', כלומר דרשה זו שדרשנו במקרא זה, נרמזה ג"כ בפסוק ויעמוד פנחס ויפלל, שעשה פלילות עם קונו.

עוד ירמוז והיינו דכתיב ויעמוד פנחס, דהיל"ל ויפלל פנחס, אלא ויעמוד שבעמידתו שכתוב ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו, באותה קימה נעצרה המגפה, על זה עשה פלילות שהיה לו למנוע המגפה מכל וכל, ולא לעצור המגפה מעל ישראל, ושלטה בכ"ד אלף משבט שמעון, וענין הפלילות הוא שאמר פנחס, הן אמת שבענין הזנות אנדרלמוסיה באה לעולם, אבל זה אינו אלא בזמן שהיא עבירה גלויה לעין כל, ואין מוחה בידם, אבל בכאן היה זנות בסתר של בנות מואב, ולא היה בגלוי כי אם זמרי בן סלוא, וכבר נעשה דינו ונהרג ותעצר המגפה, ועל אלו שכבר נעשה בהם הדין, יפלו כ"ד אלף.

עוד ירצה שאמר פנחס מכח שקנאתי לה', ולהיות תועלת לישראל לעצור המגפה, ועל ידי זה קמו לנגדי לפגוע בי, וזה היה גרמא שימותו כ"ד אלף, וז"ש על אלו שהרגתי יפלו כ"ד אלף, נמצא על ידי זכות זה שעשיתי גרם להעניש כ"ד אלף מישראל.

עוד ירצה שאחז"ל שהכ"ד אלף היו מכל ישראל, שכן אמרינן והלך וכינס כ"ד אלף מישראל, ולא היו כולם משבטו של שמעון, וכיון שעמדו לפגוע בו, עמדו שבטו בלבד, כמבואר במדרש רבה, וכשיצא הקצף עוררה מדת הדין על כל אותם הכ"ד אלף שהיו בעזרתו שקבצם, וזהו שעשה פנחס פלילות עם קונו, ואמר רבונו של עולם, על אלו יפלו כ"ד אלף וכו', כי תינח בני שבטו שעמדו לפגוע בו, אבל שאר בני ישראל עד כ"ד אלף אין להם אשם בזה, ועל אלו שבאו לפגוע בו, אמר

שנאמר ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף, והיינו דכתיב ויעמד פנחס ויפלל, אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר, אלא ויפלל, מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו, בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה וכו',

י"ב נסים נעשו לפנחס

ב] ובמדרש רבה פר' בלק (כ' כ"ה) כתב, דקר שניהם זה על גב זה לתוך טומאת שניהם, כדי שלא יהיו ישראל אומרים לא היתה שם טמאה, וקנא לשמו של הקב"ה, ועשה לו שנים עשר נסים, **הנס הראשון** דרכן לפרש זה מזה והדביקן המלאך, **הנס השני**, סתם פיהם המלאך כדי שלא יצוחו, **השלישי**, כיון את הרמח כנגד הקבה שלה, כדי שתהא זכרותו נראה בתוך הקבה, מפני הנוקרנין כדי שלא יהיו אומרים אף הוא נכנס ועשה צרכו, **הרביעי**, האריך הברזל¹¹ כדי שידקר את שניהם, **החמישי**, נתן כח בזרועו כדי שיגביה את שניהם, **השישי**, נתן כח בעץ לסבל את שניהם, **השביעי**, לא נשמטו מן הזין אלא עמדו במקומן, **השמיני**, הפכן המלאך בראש הרמח כתקנן לראות קלונם לכל¹², **התשיעי**, לא הטיפו דם שלא יטמא פנחס¹³, **העשירי** ששמר הקב"ה רוחותיהן שלא

בשביל אלו יפלו כ"ד אלף מישראל, וז"ש ויפלל בפלילים לומר הכזה משפט ישראל וכו'. עי' עוד שם מה שהאריך בזה.

אם היו טרודים במגפה למה צריך להנס שלא היה זמרי צועק

וביפה מראה הקשה, אם כן למה הוצרך נס ב' (דהיינו שלא היה זמרי צועק), וכן הקשה בעל ש"י ושאר מפרשים, ובעץ יוסף על המדרש כתב, ומ"מ הוצרך לנס השני, שאפי' היו טרודים מאז במגפה, לא יניחו את זמרי בידו כשהיה צועק.

ובידי משה על המדרש כתב, ולי נראה, שהקב"ה אל אמונה ואין עול, ואם היה צווח זמרי, היו באים שבטו והרגו את פנחס כדין הרוודף, כמו שאחז"ל אלמלא היה זמרי הורג לפנחס, לא היה נהרג עליו, כי דוקא בשעת מעשה אמרו קנאים פוגעים בו, אבל אח"כ יש לו דין רודף, ונמצא אם היו מצילין את זמרי, לא היה הקב"ה שולח בהם מגפה, כי כדין עשו, אבל אחר הנס י"א שיצאו שניהם והזכרות בתוך הנקבות היו לעיני הכל, נמצא שהרג אותם בשעת מעשה, ואפי"ה רצו לפגוע בו, לפיכך שלח בהם הנגף.

¹¹ כתב **בעץ יוסף**, דמסתמא קטן היה כיון שהניחו בחיקו.

¹² כתב בפ"י **מהרז"ו**, שלפי הטבע כשהגביהם ברומח, היל"ל היא למעלה והוא למטה, והפכן שיראו הכל איך היה המעשה, וזהו הכוונה במ"ש כתקנן.

¹³ **פי' שלא יתלכלך בדם לפי שאין טומאה**

בעץ יוסף מפרש, פי', שלא ילכלך ויטנף אותו, דאל"כ קשה, הא הנס העשר היה ששמר הקב"ה רוחן שלא ימותו, וכן כתב **בפי' מהרז"ו בשם מתנות כהונה**, וכתב, דדקדק לומר כן שלא ילכלך ויטנף אותו, שהיו עדיין חיים, ודם מן החי טהור, אלא פי' שלא יטנף אותו.

שלא יתמטא מן דם נדה

וכתב, ויתכן שכוונת המדרש שהר דם זה בא מן המקור שדקר אותו שם, והוא טמא ומטמא עכ"פ מדרבן בעובדי כוכבים, ופנחס נעשה כהן משהרגו לזמרי.

ועוד כתב **בעץ יוסף**, דגרסי' לא הטיפה דם, פירוש דם נדות, שכיון שהנכיס הרומח אל קובתה את מקורה, ודרך לצאת דם.

אע"פ שדם נדה אינו אלא מדרבנן

וכן הביא **החיד"א בספרו פני דוד** קושיא זו בשם מהר"ח אלפאנדארי, ומתרץ החיד"א כנ"ל שכוונת המדרש על דם נדה, וכתב שם, כונתי, הגם דאינה מטמאה מדאורייתא, כמו שכתב הרמב"ם פ"ב ממשכב (הלכה י'), מ"מ אברהם אבינו ע"ה היה מקיים אפי' עירובי תבשילין, וגדולי הדורות היו מקיימין כל איסורי דרבנן, שהכל נאמר למשה מסיני, ופנחס היה נטמא מדרבנן, ובדאי שהיו נהרים גם בזה, ואמתלאי שבא עליה תרח בנדתה, נתגלגלה על זה, ולחם לא הביא, משום שפירשה, והגם שיש לדחות לתרוצי מילתא ניתן להאמר.

דם מן החי מטמא אם מת אח"כ

וחידוש מצינו **במושב זקנים** שהקשה קושיא הנ"ל וז"ל, ואע"פ שירד היאך יטמאנו, והרי דם של אדם חי אינו מטמא, והא דאמרינן דרביעית דם הוא מטמא, דוקא ממת קאמר, א"כ למה היה נס, וצ"ע.

וכתב, ויש מפרשים מכיון שהיה מדמו בידו לאחר מיתה ע"כ, שהוא מחדש חידוש דדם היוצא מן החי אם מת אח"כ, הדם מטמא.

ימותו ויטמא, **האחד עשר**, הגביה המלאך את המשקוף כדי שיצאו שניהם בין כתפיו תלויין לעיני הכל, **השנים עשר**, כשיצא עמדו בני שבטו לפגוע בו, ירד המלאך ונגף בהם, כשראה פנחס שמבקש לכלותן חבטן בקרקע ועמד והתפלל וסלקו וכו',

ג] ובספרי פר' בלק איתא, נענה פינחס באותה שעה, ואמר אין אדם כאן שיהרג ויהרג, היכן הם אריות, גור אריה יהודה, דן גור אריה, התחיל צווח, כיון שראה שהיו הכל שותקים, עמד מתוך סנהדרי שלו ושמט את הרומח והניחו בפונדתו, והיה מסתמך במקלו והולך, אמרו לו פינחס להיכן אתה הולך, אמר להם אין לוי גדול משמעון בכל מקום, אמרו לו הניחו לי ויכנס התיירו פרושים את הדבר, כיון שנכנס עשה לו המקום נסים ששה, נס ראשון שדרכן לפרוש זה מזה ודבקן המלאך זה בזה, נס שני שסתם פיהם המלאך וכו', נס שלישי וכו', ועוד ששה נסים אחרים נעשו לו, נס שביעי שנארך חנית של רומח עד שנכנס בשני גולמים וימא למעלה, נס שמיני שנתחזק זרועו של פינחס, תשיעי שלא נשבר הרומח וכו'.

שני חלקים בהנסיים

ד] ובפי' תולדות אדם על הספרי הקשה, לא ידענא מדוע לא אסוכי אסכי להלו לומר י"ב נסים, וכן הוא במדרש רבה וכו', אמנם כאשר תתבונן היטב, תמצא ששה נסים להצלת ולהגנת פנחס, וששה נסים לחבלת זמרי וסייעתו, וקיי"ל דאין מלאך א' עושה ב' שליחות כשני מלאכי סדום, שהלך א' להפוך את סדום, ושני להציל את לוט, כמוהו הכא, ע"כ חילק הי"ב נסים לשנים, ומ"מ לא כיוון בסדרן.

פנחס אוחזו ביד ימינו

ה] ופלא מה שלא הביא שהיה עוד חידוש בנס, שהיה פנחס אוחזו הרומח רק ביד ימינו, דכן מבואר בגמ' מס' חולין (דף קל"ד:), דילפינן דהזרוע שנותנין במתנות כהונה הוא זרוע הימין, דדרשינן דהזרוע שנותנין הוא כנגד היד, וכן הוא אומר ויקח רומח בידו, ופי' **רש"י** שנותנין לכהן כנגד ידו של פנחס, שעל כך ניתנה לו ברית כהונת עולם, וזהו שכרו, ואיזו יד שעושה מלחמה, הוי אומר של ימין.

מתנות כהונה שכר לפנחס על מה שעשה עם זמרי והנסיים שנעשו עמו

ו] ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מז) איתא, וראה פינחס לזמרי שבא וכו', וחטף מידו של משה את הרמח ¹⁴, ורץ אחריו ודקרו מאחרי בריתו, ויצא הרומח בקבה של אשה, לפיכך נתן לו הקב"ה מאכל קבה ¹⁵, ואמץ את זרועותיו, והעמיד את הרומח בארץ, ונמצאו

¹⁴ הרמח היה של משה

פי' **הרד"ל** שם, כיון שאמרו במס' סנהדרין שם, שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש, ולכן אמר שם ויקם מתוך העדה שקם ויצא לחוץ ליקח רומח, והפר"א ס"ל דויקם וכו', היינו שקם על רגליו וחטף הרומח שהיה בידו של משה שם, אבל ביד אחר לא היה רומח וחנית בבית המדרש. וכתב שם בהגהות, ויש לומר כוונת הענין כמ"ש בזוהר בהקדמה (ו:): וביד המצרי חנית, דא מטה האלהים דהוי אתמסר בידי דמשה, וע"ע רעיא מהימנא משפטים (קיד:): בזה, וכאן שקנא פנחס, חטף הוא לפי שעה החנית ומדו מידו של משה, אבל אח"י ניתן לו ברשות משה, כמ"ש בזוהר פי' כי תשא, נטלית לי' ברעו דמשה ויהיבנא לך וכו', ובפי' פנחס ברית דא ממשה הוי וכו' למיהב לי' לאחרא בלא דעתא ורעותא דמשה וכו'.

רמח של משה הפי' שחטף המצוה ממשה

אכן בפי' **המר"ו** כתב שם, צריך עיון, וכי לא היה רומח אחר שהוצרך לחטוף מיד משה, גם יש לדקדק, וכי דרכו של משה היה להחזיק רומח, אך יתכן שהכוונה שמה שהיה לו למשה לעשות, עשה פנחס בידו, וחטף המצוה מידו של משה, שהיה לו למשה ליקח רומח ולדקרו, וחטף הוא המצוה ולקח רומח, ומה שכתוב ויקח רומח בידו, ממקום שהיה שם הרומח.

¹⁵ הנה באמת גם בגמ' מס' חולין (הנ"ל) איתא שנתנו לכהנים המתנות כהונה בשכר מה שעשה פנחס, אלא ששם אינו מבואר דניתנו לו משום הנסיים שנעשו עמו.

תלויים בראש הרמח זה למעלה מזה, האיש למעלה מן האשה, ונתפרדו הלחיים הלחי של איש מלחיה של אשה, לפיכך נתן לו הקב"ה מאכל לחיים, שנאמר ותן לכהן הזרוע והלחיים והקבה, קם כדין גדול שופט לישראל וכו', והיה מכה בבחורי ישראל, ומשכו אותן בכלי זוויות מחנה ישראל כדי שיראו העם וייראו¹⁶, וראה הקב"ה מה שעשה פינחס ועצר את המגפה מעל ישראל.

ראה מ' פורח באויר

[ז] הנה **בילקוט ראובני** כתב (וכעין זה כתב בספר הזוהר) וכתוב וירא פנחס, ראה אות מ' חתומה בדם פורח באויר, וקודם שהתחבר עם ו"ת הקדים ושתפה בשמו שהוא ר"ח ונעשה רמ"ח, זהו ברוגז רח"ם תזכור, רח"ם שהוא מדה של יצח"ק בגי' ר"ח שהוא פנחס רח"ם תזכור בשיטוף מ' כאמור.

כיון שרק פנחס ראה המ', לכן עשה המעשה

מתנות כהונה להראות שטוב עשה פנחס

ובפי' ולא עוד אלא כתב, נראה עם האמור כאן אופן אחר למה ניתן לו הזרוע והלחיים והקבה, הזרוע משום שחטף הרומח מיד משה, ונראה עזות חס ושלום.

זרוע להראות שטוב עשה עם הרוע

לכן להראות שטוב עשה, נתן לו שכר על זה והוא הזרוע, משום שבמקום שיש חילול השם אין חולקים כבוד לרב, ולא נקרא עזות לפני המקום מה שעשה, וראה לזה שנתן לו שכר על המעשה והוא הזרוע מכוון למה שעשה.

לחיים להראות שטוב עשה עם הלחיים

גם נתן לו הלחיים, משום שפינחס הורה הלכה לפני משה והדבור הוא בתנועת הלחיים ובנענועם, ולרמוז שלא טעה במה שדבר בפניו, נתן לו שכר הלחיים.

קיבה להראות שלא היה ישן

גם נתן לו הקיבה, משום שמהקיבה נמשך השינה כדברי רז"ל (ברכות סא:), והוא לא נעשה כישן בדבר זה, לכן נתן לו שכר הקיבה.

מתנות כהונה להראות שלא היה חייב מיתה

וכתב, עוד יש לפרש, בדברי רז"ל (עירובין דף סג.) כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, ויש אומרים מורידין אותו מגדולתו, ויש אומרים מת בלא בנים, ופינחס הורה הלכה בפני משה, ולרמוז שאינו בכלל קללות אלו, נתן לו הקב"ה שכר הזרוע והלחיים והקיבה, לרמוז שאינו בכלל ירידת המעלה, נתן לו הזרוע, לרמוז שלעולם יעמוד בזרוע נטויה מרוב מעלתו, לרמוז שאינו בכלל מת בלא בנים, שכל מי שאין לו בנים אין לו פנים לדבר, כמו שדרשו רז"ל גבי יהושע שלא דבר בענין המרגלים, כי אם בלב, שלא יאמרו לו דיש קטיעא מלל (עי' בדברינו פר' שלח), נתן לו הלחיים רמו שלעולם ראוי לדבר בכל דבר וענין, כי הדבור הקל ומהרה נמשך מקלות תנועת הלחיים, ולרמוז שאינו בכלל חייב מיתה, נתן לו הקיבה, שמשם השינה, והשינה ששים מהמיתה כדברי רבותינו ז"ל (ברכות דף נז:), ונתן לו הקיבה להיות הוא שולט עליה, וכל זה לפרסם ולהכריז שלא טעה עם מה שהורה הלכה בפני רבו, משום שהיה חילול השם בדבר, ובמקום שיש חילול השם, אין חולקים כבוד לרב, ומלבד שפטור מן העונשים מעותד לשכר.

¹⁶ וכתב שם בפי' **ולא עוד אלא**, ראוי להבין, למה הוצרך לשוטט למוכים בכל זוויות מחנה ישראל כדי שיראו, שהרי כל ישראל היו מקובצים במקום אחד ויודעים ורואים היו בדבר, ונראה שהכונה כאן כדברי רז"ל י"ב נסים נעשו לפינחס, ואחד מהם שניתן לו כח שיוכל להקים את שניהם יחד, ונראה שרומז כאן שעמד בכח זה ולא ניטל ממנו, ולהראות שכר העושים רצונו של מקום, מה היה עושה, היה הורג לבחורי ישראל שחטאו בזנות, ואע"פ שהיו בחורים עומדים בכחם וגבורתם לא יכלו לעמוד כנגדו, ועוד עשה שהיה זורקם ומשוטטתם למרחוק בכל זוויות מחנה ישראל, זה היה כח גדול אין גדולה ממנה, כיון שמחנה ישראל היה כמה פרסאות והיה כח בו לזורקם בידו בזוויות המחנה שהוא קצוות המחנה, וכל זה כדי שיראו בכוחו שנתן לו הקב"ה על המצוה, ויראו מהקב"ה, וכראות הקב"ה המה שעשה פינחס, ראה שישראל לקחו יראה בלבבם ועצר המגפה מעל ישראל.

היה מוליכן לו' פרסי על ו' פרסי

ובתרגום יונתן כתב ג"כ שהחזירו וסבבם בשיתא פרסא על שיתא פרסי שהיא מחנה ישראל, והאריכו המפרשים בזה, דהרי מחנה ישראל היה ג' פרסי על ג' פרסי, ועי' בחת"ס שהאריך בזה, וכתב להצדיק דברי התרגום, ומפרש דביחד עם הערב רב היה ו' פרסי, עיי"ש בדברינו הנחמדים.

ח ובספר **ידו בכל** כתב בזה לפרש מה שהקשו כמה מפרשים למה עשה כן פנחס בלי ליקח עצה על זה הדבר, וכתב, ולענ"ד נראה לומר ג"כ כפי פשט הכתובים למה נתעורר מעצמו למה לא לקח עצה, ויובן בדרז"ל במס' תעניות בעובדא דאלפא ורבי יוחנן, דרבי יוחנן שמע ואלפא לא שמע, ואמר לדידי קיימא לי שעתא, וכן איתא בילקוט, אמר ישעיה מטייל הייתי בבית מדרשי ושמעתי אומר את מי אשלח ומי ילך לנו ואומר הנני שלחני וכו', דקשה כמה היו בבית המדרש, ומי אמר לך ישעיה שהקול היה לך שאתה אומר הנני שלחני, אלא אמר ואשמע את קול ה', כלומר וכיון שאני שמעתי, ולא אחר מהיושבים שאם, אמרתי הדבור אלי דוקא, לכן אמרתי הנני שלחני, וכן פי' מז"ל בוישמע ראובן ויצליהו מידם, כיון שהוא דוקא שמע את רוח הקודש, נראה דברי מי מתקיים וכו', אמר בי תלוי הצלתו, לכן ויצליהו מידם, ונראה שהענין עצמו בענין הראיה שאם רואה אדם דבר אחד ואחרים אשר עמו אינן רואין, מורה אותו דבר שעליו דוקא רומזים.

וזה נראה שהוא ענין בלשצר, כשראה פס ידא די כתבא כתיב ומלכא חזי פס ידא כי כתבא אדון מלכא זיוה ישנותי וכו', דקשה מי אמר לבלשצר שעליו היה ענין הכתיבה שנתבהל, אימא שעל אחד מגדולי המלכות היה יוצא, אלא שראה ששום אחד מהיושבים אצלו לא ראו היד כתוב, וכן הביא בספר בן גוריון, וכיון שראה שהוא דוקא ראה, אמר בודאי שעליו נופל הדבר, ונבהל וכו', וזה עצמו היה ענין פנחס, ויובן עם מאי דאיתא במדרש הנעלם הביאו הראובני דקמ"ט. שראה פנחס פורח באויר העולם אות מ', שהיה בא להתחבר באות ו' ואת ת', לבנות מו"ת, ולהחריב העולם, מיד ויקח רמח שהם אותיות רחם ובא להרוג לזמרי, תראהו משם באורך, העולה מזה דכיון שראה פנחס שהוא דוקא, היה רואה אות מ' הפורח באויר ולא שום אחד מישראל, יען שלא ראה עושים שום הרגש באדם הרואה דבר מחודש שעושה הרגש בדבר, אמר זה מורה דעלי רמיא מלתא, ולכך קם מעצמו ולא לקח עצה והלך וק"ל, וראהו שכל ישראל לא ראו מ' הפורח באויר, דאיתא בירושלמי דסנהדרין הביאו הראובני דקמט בשעה שהרג פנחס לזמרי בקשו השבטים לנדותו וכו', ואם כולם ראו, למה בקשו לנדותו, הרי ראו התועלת שעשה שלא הניח לחבר המ' עם אות ו' ות' אלא ודאי כדכתיבנא.

-ב-

האיך היה פנחס רשאי לטמא

פנחס עשה אותם רק גוססים

א והנה האריכו המפרשים לבאר אם פנחס היה כהן, האיך היה אפשר לטמא בהריגתם, והנה מצינו **בדעת זקנים לבעלי תוס'** שכתבו להקשות להשיטה שכבר נתכהן פנחס קודם להריגת זמרי, האיך היה אפשר לטמא, וכתב דהניחן זמרי גוסס, וגוסס אינו מטמא.

בוכל ארמית נעשה כעכו"ם ואינו מטמא

ב **ובישמח משה בספרו יין הרקח** על מס' סנהדרין כתב להאריך דברי חז"ל בירושלמי סנהדרין הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, תנא שלא ברצון חכמים ופנחס שלא ברצון חכמים, אר"י ב"פ בקשו לנדותו אלולי שקפצה רוח הקודש ואמר והיתה לו ולרעו אחריו ברית כהונת עולם.

וכתב על פי דברי **היערות דבש** (ח"א דרוש ט"ז) על המאמר אשכחיה רבה ב"א לאליהו דקאי בבית הקברות של עכו"פ אמר לי מאי שיסדר בב"ח, א"ל גמר מיכה מיכה מערכין

מנין לערום שלא יתרום, שנאמר ולא יראה בך ערות דבר, וא"ל ולא מר הוא כהן, א"ל קברי עכו"ם אינם מטמאין ע"כ, וי"ל מה שייכות השאלות זה לזה, ומה השייכו לשאלות מה שהיה בבית הקברות, אך הטעם כי מבואר **בוזר** הטעם דקברי עכו"ם אינם מטמאין משום דבישראל נשאר ניצוצית ורשומי קדושה ובמקום קדושה שמה יחנו כתות הטומאה סביב רשעים יתהלכו ליןק כמו שיניק הפרעוש מבשר האדם, ולכן מטמאין כי המה מתדבקים בהולך לשם, אבל עכו"ם במותם אין בהם שום שורש קדושה, לכך אין בהם טומאה כלל.

אך הא תינח בכשרי ישראל, אבל בפושעי ישראל מדוע יטמאו, אך כבר אמרו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו', וכתב על פי זה יתבאר הירושלמי הנ"ל, בקשו חכמים לנדותו וכו', ונ"ל בזה דעיין רש"י בנימוקו החומש דכתב לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, והנה בזבחים (דף קא:): פליגי ר"א לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, ור' אשי אמר עד ששם שלום בין השבטים, והקשה, והא כתיב והיתה לו ברית כהונת וכו', ומשני ההוא בברכה הוא דכתיב, ועי' פי' רש"י והתוס', והנה לפי פירושם קשה דהתינח לר"א ול' אשי, אבל לר"י ולר"ש דסברי דהיה כהן גם קודם מעשה דזמרי, דהא אמרו הלא פנחס היה עמהן עיי"ש, איך פירשו להאי קראי ברית כהונת עולם והיתה לו ולזרעו אחריו, והוא קושיא עצומה מאוד לדעת, לכך נ"ל דה"פ ההוא בברכה הוא דכתיב שבירכו שלא יפסק כהונה מזרעו עד עולם שלא יפסק זכר בן זכר ולא יפגמו בחללים ובפסולים והבן, וא"כ א"ש אף ל"ר ור"ש וז"ב.

והנה יש לפקפק על מעשה פנחס, אף אם הלכה הוא דקנאים פוגעים בו, מ"מ מי הותר לכהן לטמאות עצמו, וקשה לדעת ר"י ור"ש דהיה כהן, והא דפירחי כהונה פוצעין מוחו בגזרין, היינו בגזרין דהוא פשוטי כלי עץ, משא"כ רומח דקיי"ל חרב הרי הוא כחלל מת, יש לומר דבעל ארמית שאני, דהרי הוא ערום כעכו"ם כמ"ש ביערות דבש הנ"ל, ואינו מטמא, רק דמ"מ אסור דילמא עשה תשובה, ואף תיכף לאחר מעשה דלמא הרהר תשובה, וכמו דק"ל בהרי את מקודשת על מנת שאני צדיק, אבל כאן בשעת מעשה היה, ואלמלי היה חוזר היה פורש, וזה כוונת הנס שלא נפרשו זה מזה, כדי להראות שלא חילל פנחס קדושת כהונה עיי"ש האיך שמפרש לפי זה דברי הירושלמי¹⁷.

גם משה רבינו היה כהן, ולכן לא היה משה הורגו, ודעת פנחס שלכבוד שמים מותר לטמא

ג] ובחנתם סופר (פר' בלק) כתב לפרש, והוא (משה רבינו) לא יכול לעשות כן (להרוג את זמרי) משום שהיה כהן גדול, ואסור לו לשווינהי גוססין, ועי' בנזיר ד: דפריך אשמשון איך הרג פלשתים, ומשני גוססין שווינהי, כת' התוס', קרוב לגוססין, כוונתם דשם דף מג. אמרינן דמכתיב לא יטמא בעל בעמיו להחלו, ילפינן דכהן ונזיר אסורים לכנס לבית גוסס, וא"כ ע"כ שמשון עשאום קרוב לגוססין, והנה במדרש קחשיב מהנסיים שנעשו לפנחס שלא מתו ולא טמא פנחס, ש"מ שראוים היה למות בעודם על הרומח, וא"כ מי היתר זה לכהן לעשות כן, לכך לא אבה משרע"ה.

אמנם פנחס אפי' למ"ד שכבר היה פנחס כהן מאז כדעת המדרש הנ"ל, דקחשיב לנס שלא יטמא בכהונתו, וכמ"ש בתרגום יהונתן פי' זו להדיא, והוא פלוגתא בש"ס, א"כ צ"ל דס"ל לפנחס דמשום כבוד שמים נדחה קדושתו של כהן, וגדולה מזה אחז"ל ביום שמת רבי בטלה כהונה, מכל שכן לכבוד שמים, ויש לסמוך זה דמהאי קרא דילפינן דגוסס לא יטמא בעל בעמיו, תרגם אונקלוס לא יסתאב רבא בעמי, פי' רמב"ן בעל בעמיו הוא הכהן שהוא הבעל והרב בעמו, לא יתכן לפי כבודו וגדלו להתעסק עם המתים ע"ש, וא"כ

¹⁷ אלא שיש לעיין לפי דבריו, דא"כ למה היה צריך להנס שלא מתו כל עוד שהיה בידו.

הוא במקום שיש חילול השם אין חולקין לרב הוא הכהן הנ"ל, ומשום הכי נטמא פנחס, ובסברא בעלמא פליג עם משרע"ה וכו'.

ובזה מפרש שם המדרש ילקוט דמשום שנתעצל מרע"ה משום הכי לא ידע איש את קבורתו וכו', דלכן דיהושע בעצמו לא היה יכול לקבור את משה רק בצירוף אלעזר הכהן, ואלעזר הכהן אי אפשר לטמא למת, ע"כ מההכרח היה שיקברוהו השי"ת בעצמו, וממילא לא ידע איש את קבורתו, אמנם עדיין קשה מ"ט לא יתעסק עמו אלעזר, הלא אפי' ביום שמת רב בטלה כהונה, מכל שכן ביום שמת משרע"ה, אלא זה אי אפשר, שהרי הוא בעצמו לא ס"ל לחלל כבוד הכהונה במקום חילול השם, א"כ מכל שכן משום כבוד ת"ח וכו'.

משה לא היה יכול להרגו כדי שלא לטמא את עצמו

[ד] ובדברי יואל פר' ברכה (תנינא עמ' רצ"ד) כתב לבאר ענין זה של טומאה אם היה פנחס כהן, בהקדם דברי הגמ' שם בסנהדרין, וירא פנחס בן אלעזר מה ראה, אמר רב ראה מעשה וזכר הלכה, א"ל למשה לא כך למדתני ברדתך מהר סיני הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, א"ל קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא, ושמואל אמר ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה', כל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב וכו', ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו וכו', ע"כ, ולכאורה קשה, דהלא בפשטות היתה כוונת פנחס להזכיר דין הבועל ארמית וכו', כדי שמשרע"ה בעצמו יקיים אותו, וא"כ מה השיב לו משה רבינו קריינא דאיגרתא וכו'.

ואפשר לומר שדברי רב כאן שאמר ראה מעשה וזכר הלכה, א"ל למשה לא כך למדתני ברדתך מהר סיני וכו', הוא לשיטתו שאמר (זבחים דף קא:): שמשה רבינו כהן היה, וביאור הענין דהנה איתא במדרש (ספרי בלק פ"א) י"ב נסים נעשו לו לפנחס בהריגת זמרי וכו', שלא הטיפו דם שלא לטמא את פנחס ושמר הקב"ה רוחותיהם שלא ימותו בעודם בידו ויטמא, וא"כ מכיון שמשה רבינו כהן היה, הרי כדן עשה שלא הרגו לזמרי, כי היה ירא פן יבא לדי טומאה, ולא היה רוצה לסמוך על הנס, משא"כ פנחס שעדיין לא נתכהן באותה שעה כמבואר בגמ' זבחים (שם), לכן לא הוצרך לחשוש פן יטמא.

טענת פנחס שכשנאמר דין זה במעמד הר סיני כל ישראל היו להם דין כהנים

אמנם לפי זה צ"ב מה שהקשה לו פנחס למשרע"ה לא כך למדתני ברדתך מהר סיני הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, דלכאורה לפום ריהטא אין כאן מקום לקושיא, כי הרי אף שקנאים פוגעים בו, אבל עדיין לא היתה באפשרותו של משה רבינו לקיימו, כדי שלא יחלל קדושת כהונתו בטומאת מת, וא"כ למה איפוא התפלא על משרע"ה שלא קיימו בעצמו, וגם יש לדקדק בלשון אומרו לא כך למדתני ברדתך מהר סיני וכו', דמהו הנפקא מינה מתי הודיע להם חיוב זה, אם ברדתו מהר סיני או באיזה זמן מאוחר.

והנראה לפרש בהקדם דברי המכילתא על הפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', ממלכת, איני ממליך מאומות העולם אלא מכם וכו', ובני דוד כהנים היו, מכאן אמרו ראויין היו כל ישראל לאכול בקדשים וכו', עיי"ש, ובמרכבת המשנה שם פירש שמה שהתחיל לומר מכאן אמרו ראויין כל ישראל לאכול בקדשים, זהו כמו דבר אחר, כי מתחילה פירש שממלכת כהנים הכוונה שכהנים היינו ענין של מלוכה, וע"ז מביא ראיה מהפסוק ובני דוד כהנים היו שפירשו שרי מלוכה, ואח"כ מביא פירוש אחר שממלכת כהנים, היינו כהנים ממש, שעד שעשו העגל היו ראויין כל ישראל לאכול בקדשים עיי"ש.

ועל פי דברי המכילתא הללו אמרתי לפרש הפסוק בפ' קרח רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה', ופי' רש"י רב לכם הרבה יותר מדאי

לקחתם לעצמכם גדולה, כי כל העדה כולם קדושים, כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה, ומדוע תתנשאו על קהל ה', אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחריך כהונה לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלהיך כל העדה שמעו ע"כ, ולכאורה קשה המשך הדברים דמהו הסברא שבשביל ששמעו כולם בסיני אנכי ה' אלקיך צריכים כולם לכהן בכהונה וליקח לעצמם גדולה.

אמנם לפי דברי המכילתא יובן היטב, דמכיון שכולם שמעו בהר סיני אנכי ולא יהיה לך וגו', א"כ כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' שיש להם הבחינה של ממלכת כהנים, והיינו שכל בני ישראל יש אצלם צד כהונה כיון שיכולים לאכול בקדשים, ולכן רצה לשמש בכהונה יחד עם כל ישראל, דלפי דברי המכילתא שפיר יתכן דבר כזה וכו'.

ובזה נבא לביאור דברי הגמ', כי מכיון שמבואר במכילתא שבמעמד הר סיני לכל ישראל דין כהנים, לכן הקשה פנחס למשרע"ה לא כך למדתני ברדתך מהר סיני הבועל ארמית קנאין פוגעים בו, ואם כשיטתך שראוי לכהנים להמנע מלפגוע בבועל ארמית מחשש שמא יטמא, א"כ איפוא כיצד היה יתכן למסור אז לבני ישראל דין זה, והלא באותה שעה היו כל ישראל כהנים ולא היה שייך אצלם הלכה זו כלל, אלא ודאי מוכח מזה שמותר להם לכהנים לפגוע בו ואין להם לחוש לטומאה, וא"כ שוב קשה על משה רבינו עצמו מדוע אינו פוגע בזמרי.

ובזה מובן מה שהזכיר לו הזמן מתי למד ההלכה עם בני ישראל, שהיה ברדתך מהר סיני, כי הנה זה ודאי אם היה לומד עמהם ההלכה בזמן מאוחר כשכבר לא היה אצלם דין כהונה, שוב לא היה מקום לטענת והוכחת פנחס, כי שפיר כבר יכלו ישראל לקיימו בלי לחשוש שיתטמאו, אבל אז ברדתו מהר סיני שהיה עדיין לכולם דין כהונה, הרי א"כ הוא ההלכה שצריך הכהן למנוע מלקיים החיוב של קנאים פוגעין לצד חשש טומאה, א"כ למה מסר דין זה לישראל, והלא לא היה באפשרותם לקיימו.

תירוצו של משה דדין זה לא נאמר באמירה רק בדיעה על לעתיד כשיאבדו מהם דין כהנים

והנה על טענה זו השיבו משרע"ה קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא, ויתבאר בהקדם מה שאמרו חכמינו ז"ל (נדריים כב:): אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד וכו', ופי' הר"ן שעיקרן של שאר נביאים לא היו אלא להוכיח את ישראל על עבירות שבידם, ואלמלא חטאו לא הוצרכו לתוכחה ע"כ, ולכאורה קשה דהנה אמרו ז"ל (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד) אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני ע"כ, ונמצא לפי זה שנאמרו למשה בהר סיני כל ספרי הנביאים והגזירות שעתידים חכמים לגזור, ולכאורה לפי אמרם ז"ל שדברי שאר הנביאים לא היו אלא להוכיח את ישראל על עבירות שבידם, א"כ מכיון שדיבורו של הקב"ה מכריח את הבחירה, הרי נמצא שמאחר שנמסר לו למשרע"ה כל דברי תוכחת הנביאים על חטאי ישראל, הרי אמירתו של הקב"ה למשה שגילה לו דברי נביאי האמת וצדק, תכריח את הבחירה לבני ישראל לחטאו בזמן העתיד בדור הנביאים, וצריך לומר שכל דברי הנבואה הללו לא נאמרו למשה בבחינת דבור, אלא שהשיגן משה רבינו ע"ה בבחינת ראייה דחוכמתא, ובכגון דא אינה מכריח את הבחירה.

ולפי זה אפשר לומר דהנה ודאי שידעה חכמתו ית"ש שעתידין ישראל לחטוא בעגל, ויאבדו סגולת ממלכת כהנים להיות להם דין כהונה, אבל אם היה מתגלה הלכה זו של הבועל ארמית קנאין פוגעין בו בבחינת דיבור, הרי היה בזה ביטול הבחירה, כי התברר על ידי זה שעתידים ישראל שיאבד מהם דין כהונה על ידי החטא, ולכן באותה שעה

כשהיו כל ישראל עדיין כהנים שלא היה שייך אצלם דין זה, השיג משרע"ה הלכה זו רק בבחינת מחשבה שאינה מכרחת הבחירה.

וזהו שאמר לו משרע"ה לפנחס, קריינא דאיגרתא איהו להווי פרוונקא, הכוונה שגילה לו שבשעת רדתו מהר סיני עדיין לא נתגלתה באמת הלכה זו בדבור, כדי שלא להכריח את הבחירה לחטוא כנ"ל, ורק אחרי שחטאו ונסתלקו מלהיות כהנים אז נתגלתה ההלכה בבחינת דיבור, וזהו בחינת קריינא דאיגרתא, כלומר שהלכה זו נמסרה לו על זמן מאוחר שאחר החטא, שאז היא כבר בבחינת אגרת, שהתורה הק' נקראת אגרת, ונתגלה לו ההלכה בבחינת דבור, וזה היה אחרי שכבר חטאו, וכבר נאבדה מהם מעלת כהנים.

ומעתה הרי נתבטלה טענתו של פנחס, כי אכן באמת לא נתגלה להם ההלכה בהיותם עדיין כהנים, כי הכהן אינו רשאי לקיים ההלכה של קנאים פוגעים בו מכח חשש טומאה, ולכן כדין עשה משה רבינו שלא הרגו לזמרי, ומעתה איהו להווי פרוונקא, היינו שפנחס דוקא ראוי להיות השליח להרוג את זמרי, אבל משה רבינו שיש עליו דין כהן אסור לו לטמאות עצמו עיי"ש האיך שמפרש בזה דברי הגמ' באריכות.

זה היה שאלת פנחס אם מותר, ומשה רבינו השיבו ברוח הקודש שלא ימותו ולא יטמאו אותו

[ה] וכן בערוך לנר שם במס' סנהדרין כתב, קצת קשה למ"ד בזבחים דנתכהן פנחס קודם מעשה זמרי, האיך היה מותר לו להרוג את זמרי, הא עובר על לאו דלנפש לא יטמא, ואף דבמדרש קחשיב בהדי נסים שנעשו לו שלא מתו כל זמן שנשאם פנחס, מ"מ האיך היה יכול לכתחלה לסמוך על זה, הא אכתי לא ידע שיעשה לו נס זה.

וכתב, ואולי זה באמת היה שאלת פנחס למשה, אף שכבר ידע הדין דקנאין פוגעין בו, מ"מ היה מסופק אם יפגע הוא בו, כיון שהיה כהן, ומשה ידע ברוח הקודש שיעשה לו נס, ולכן השיב לו קריינא דאיגרתא וכו', ובזה יש"ל מה שהקשה הר"ן איך אמר לו משה כן, הא לעיל אמרינן דהב אלימלך אין מורין לו, ולפ"ז י"ל דהיינו דוקא אם בא לימלך אם יש כאן דין מיתה, אבל פנחס כבר ידע עיקר הדין דקנאין פוגעין בו, ולא היה מסופק רק מפני שהוא כהן, וזה שפיר היה משה יכול להורות לו.

וירא פנחס בנבואה שלא יטמאו אותו

[ו] וכעין זה כתב בדברי יואל (תנינא עמ' ד') חז"ל, והנה ג"כ בפנחס מבואר במדרש שהיה י"ב נסים, ולולא כל הנסים האלו היה נהרג פנחס, והיו אומרים כולם שאף הוא לעשות צרכיו נכנס, והיה חילול השם יותר בדבר, נמצא שעל פי דרך הטבע לא היה רשאי לעשות מה שעשה, ועכ"ל שראה בנבואה שיהיה קידוש השם בדבר, כמו שראה בהיותו אליהו בהר הכרמל.

ואפשר שזה נרמז גם בכתוב שנאמר וירא פנחס, שהקשו למה ליה למימר וירא פנחס, הלא כולם ראו, דכתיב לעיני משה ולעיני כל עדת ישראל, וסגי ליה למימר ויקם מתוך העדה, אלא כבר אמר הכתוב (שמואל א' ט' ט') לנביא היום יקרא לפנים הרואה, וכמו שאמר שמואל (שם שם יט) אנכי הרואה, ולכן אמר ג"כ וירא פנחס, שהיה מן הרואים, שראה בנבואה שיהיה קידוש השם.

ובזה כתב לפרש הטעם שהשבטים היו מבזין אותו, דכבר אמרו חז"ל במס' סנהדרין (דף לט:) אין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל, ואי אפשר שיהיה נבואה בלי השראת השכינה, ועל כן היו השבטים מבזין אותו על ידי יחוסו שהיה בן פוטי, ואי אפשר שיהיה מן הרואים בנבואה, וא"כ לכתחילה עשה שלא כהוגן להרוג נשיא מישראל, שאין

לזה היתר אלא על ידי נבואה, ואם שנעשה לו אח"כ אותות ומופתים, מ"מ כבר כתב הרמב"ם ז"ל (הל' יסודי התורה פ"ז ה"ז) שמי שאינו ראוי לנבואה מצד מעשיו, אין להאמין לנבואתו, אפי' אם יעשה כמה אותות ומופתים, כי אפשר שיהיה למופתים דבריו בגו, או שהוא בלט וכישוף, ולפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, והראה בזה שראוי הוא לנבואה גם מצד יחסו שבא מקדושתו של אהרן, וראוי לסמוך על נבואתו שהוא ממקור האמת והקדושה.

ומסיים דבזה אתי שפיר דברי התרגום יונתן שכתב על מה שאמר הכתוב והיתה לו וגו' ברית כהונת עולם, וייתי לחיי עלמא למבשרא גאולתא, וזה מדה כנגד מדה, שבשביל שכחשו בנבואתו בישר להם הקב"ה שיסאר לעולם בנבואתו, עד שיהיה הוא המבשר בנבואתו את הגאולה שלימה לישראל, כאומר (מלאכי ג' כג) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו', השי"ת יזכנו לבשורתו האמיתית בב"א.

וכן כתב שם בעמ' ק"ט לפרש הקושיא על פנחס הרי אין סומכין על הנס, וכתב לפרש שהיה בעל רוח הקודש.

פנחס היה מותר למסור נפשו על זה כיון שזהו חיותו

[ז] ועוד הקשה בדברי יואל (תנינא עמ' לג) דלפי דברי הגמ' והמדרש שנעשו לו כל כך נסים, נמצא לפי זה שנכנס פנחס לתגר למסור נפשו בענין כזה, שמצד ההלכה לא היה רשאי למסור נפשו, כי אינו ביהרג ואל יעבור, ואם כן קשה למה קיבל שכר על כך, הנני נותן לו את בריתי שלום.

וכתב, אמנם יתבאר דהיה איתא בספרים הק' דהגוף והנשמה המה נפרדים זה מזה, ומה שעושה נחת רוח להגוף, מיצר להנשמה, וכן בהיפך, אבל האדם העובד השי"ת בגופו עד שמעלה חומריותו לרוחניות, הרי אז גם הנשמה מסכמת לחלק החומרי, כיון שמתהפכת לרוחני שהוא מחלק הנשמה, ואז יתכן שיהיה מילתא דשוויא לתרווייהו.

ובהקדם דברי הישמח משה (פ' כי תשא) לבאר מה שכתב הרמ"א ביור"ד (סי' קנז סעי' א) דאם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים, כולי עלמא מודי דרשאי למסור עצמו על קידוש השם אפי' על מצוה קלה, דלכאורה יש להפליא, הכי בשביל שהוא חסיד וירא שמים ישתנה דינו, והלא כתיב וחי בהם, אמנם נראה דהאי וחי בהם יש לפרש על שני פנים, האחד, כפירוש רבותינו ז"ל (יומא פ"ה ע"ב) ולא שימות בהם, והשני, שכל חיותו יהיה בהם, דהיינו שכל עשיותיו ותנועותיו ועסקיו יהיה רק בתורה ומצות, וזולתן לא יהיו לו שום חיות בעולם, וכל כך יהיה דבוק ונתעצם עם התורה והעבודה והמצות, עד אם ירצו להעבירהו על אחת ממצות ה', יפסק חיותו, ואם כן לפי זה הוא להיפך דרשאי למסור עצמו, ואדרבה מצווה על כך עיי"ש.

ויתבאר הענין ביותר על פי דברינו למעלה, דמי שהוא חסיד ופרוש, הרי בזה שעובד להשי"ת יש לו בזה הנאה הן לגוף והן לנשמה, ונמצא דכשמוסר נפשו להשי"ת, יש גם להגוף נחת רוח, כי הלא זהו עיקר חיותו והגוף משתוקק לחיותו, ונמצא לפי זה שפנחס היה רשאי למסור נפשו אף שלא נצטווה על כך, כי אצלו הוא עיקר החיות במה שמוסר נפשו להשי"ת על כל דבר.

ובזה יתבאר כמין חומר לשון הפסוק, פנחס בן אלעזר בן אהרן השיב את חמתי וגו' בקנאו את קנאתי בתוכם וגו', לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, והכוונה דשפיר מגיע לו שכר על מה שמסר נפשו, כי הנני נותן לו את בריתי שלום, והיינו שזהו עיקר חיותו גם להגוף, ועל ידי שמסר נפשו להשי"ת, עושה ברית שלום בין הגוף והנשמה, ושפיר מגיע לו שכר טוב על מעשהו.

כיון שרק פנחס הרגיש גבורה בעצמו היה מותר להרגו, אבל משה רבינו לא

ח עוד כדי לציין מה שכתב שם בדברי יואל (עמ' פה) ליישב קושיית הישמח משה על מה דאיתא בגמ' שנתעלם ממשה רבינו ההלכה דקנאין פוגעין בה, והקשה, דהאיך יתכן שנשכח ההלכה ממשה רבינו, והלא איתא במדרש אילולא שאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו וגו' היינו לומדים ולא שוכחים וכו', והיינו כי מה שלומדים מפי הקב"ה אין שוכחים, ואם כן כיון שמשה שמע מפי השי"ת הרי איך יתכן בו שכחה וכו', ועוד דיותר היה ראוי לומר נשכח מהם הלכה, ומה הוא הלשון נתעלם, ויותר מזה יש להתפלא, דאף אם נאמר שנתעלמה ממנו ההלכה לאיזה סיבה שהוא, אבל עכ"פ אחר שהזכירו פנחס את ההלכה, למה לא נזדרז משה לקנא קנאת ה' צבאות, ולמה כיבד לפנחס במצוה זו.

וכתב, והנראה לומר בביאור על הענין דהנה מבואר דנעשה לו י"ב נסים, ואם היה חסר אחת מן הנסים הללו, הרי לא די שלא היה מקדש השם בפעולתו, אלא אדרבה היה נגרם על ידו חילול השם נורא ח"ו, שהיו אומרים על פנחס שגם הוא לעשות צרכיו נכנסו וכדומה, ולכאורה קשה להבין, למה מסר נפשו כל כך בדבר, ולא התיירא שאולי לא יארע לו אלו הנסים ואז יקלקל ח"ו הכל.

ואפשר לומר על פי מה דאיתא במס' ב"מ (דף קו.) אמתני' שם המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו, אמר שמואל לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב, אבל לא זרעה כלל, לא, דאמר לו אילו זרעתה הוה מקיים בי לא יבושו בעת צרה ובימי רעבון ישבעו, מתיב רב ששת, רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר וטרף וכו', אין אומרים אילו היה שם היה מציל וכו', ואמאי נימא ליה אי הוית התם הוה מקיים גם את הארי ואת הדוב הכה עבדיך וכו', ע"כ, וכתבו התוס' (ד"ה מתיב) תימא אמאי לא פריך ממתניתין דהפועלים, דתנן הארי והדוב הרי זה אונס, ואמאי, נימא אילו נלחם בהם הוה מקיים ביה גם את הארי, ויש לומר דהתם כיון שהיה שם ולא בא לו רוח גבורה, אין יכול לומר דהוה מקיים ביה, אבל הכא שלא היה שם, דלמא אי הוה התם היה בו רוח גבורה ודעת להלחם, והוה מקיים ביה גם את הארי וכו' ע"כ.

והמורם בזה שענין הנצחון בזמן סכנה יכולים להרגיש אם מגיע אצלו רוח גבורה להלחם, ואכן מי שנמצא שם ואינו מרגיש שיבא לו רוח גבורה, מוכח מזה שהוא לא היה מסוגל להלחם ולומר גם את הארי וכו', ולפי זה נאמר שענין זה היה גם בפנחס, שאף שידע שהוא נכנס לענין מסוכן מאד, אמנם כיון שהרגיש בנפשו שנכנס בו רוח גבורה ודעת להורגו, הבין מזה שמוטל עליו ליכנס לדבר, ומן השמים יעזרוהו.

ולפי זה יתישב מה שהקשה ק"ז הישמח משה זלה"ה דאחר שהזכירו פנחס למשה ההלכה של הבעל ארמית וכו' למה לא קיימו בעצמו, אלא אמר פנחס קריינא דאיגרתא איהו ליהוי ליה פרוונקא, דהנה מכיון שידע משה רבינו ע"ה שבענין זה יהיו זקוקים לנסים מיוחדים, לכן מאחר שלא הרגיש משה רבינו שנכנס בו רוח גבורה על כך, לכן לא סמך עצמו על הנסים ומנע את עצמו מלהרגו.

ומעתה לפי זה אפשר לומר דמה שאמרו שנתעלם ההלכה ממנו, אין הכוונה על ההלכה בעצמו, כי ודאי שלא שכח ההלכה, אלא הכוונה שנתעלם ממנו הכח המיוחד שהיו זקוקים אליה עכשיו לקיים ההלכה, והיינו ההרגשה של רוח גבורה, ומכיון שכך, הבין שאין באפשרותו ליכנס לדבר לסמוך על הנס, ולא לא היה יכול לקיים ההלכה שקנאין פוגעין בו, אבל כשראה שנכנס בפנחס רוח גבורה ודעת לקיים ההלכה שקנאין פוגעין בו, אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, כי אכן קיום ההלכה בכגון דא כשזקוקים לנסים מיוחדים, תלוי ברוח הגבורה, ומכיון שהתלבש פנחס ברוח הגבורה, הרי ודאי מוטל עליו דליהוי ליה פרוונקא.

וכתב, והנה הטעם שנכנס בפנחס רוח גבורה, מבואר בדברי המדרש והנה איש מבני ישראל בא וגו', אמרה לו איני נשמעת אלא למשה וכו' ולמה רפו ידם, והרי עמד כנגד ששים רבוא בעגל וכו' אלא בשביל פנחס כדי שיבא ויטול את הראוי לו ע"כ, והמורם מזה שפנחס היה הראוי להרוג את זמרי, כדי שיבא ויטול את הראוי לו, ולכן נכנס בו הרוח גבורה לעמוד ולקנאות בשביל כבוד שמים.

וביאור הענין יובן ביותר על פי מה דאיתא בספרים שתכלית ביאתו של האדם לעולם הזה, כי מאן דאכיל דלאו דידיה בהית לאתכולי בפיה והוי נהמא דכסופא, ולכן כיון שהנשמה נהנית בעולם העליון מזיו השכינה, וכל זה שלא זכה אליהו על ידי יגיעת עצמו בעבודת השי"ת, נחשב זיו האור ית"ש אצל הנשמה לנהמא דכסופא, על כן נברא האדם בעולם הזה לקיים מצות ומעשים טובים, כדי שעל ידי זה יזכה לשכר הטוב לעולם הבא מצד מעשיו ולא יהיה נחשב עוד לנהמא דכסופא.

ועל דרך זה יובן אצל פנחס, דאף שהיה ראוי מצד עצמו ליטול את הראוי לו, להיות לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, אמנם כדי שלא יהיה נחשב אצלו לנהמא דכסופא ובהית לאיסתכולי באפיה כיון דלא הוי דידיה מצד מעשי עבודתו, לכן היה צורך להזמין אליו פעולתו הטובה הלזו, שהיה דבר גדול התלוי במסירות נפש, כדי שעל ידי זה יזכה מצד מעשיו הטובים לקבל את הראוי לו וכו'.

פנחס לא היה יכול להרוג זמרי בשעת זעם, כדי שלא יתקלקל בקללת בלעם

[ט] ועוד כתב בדברי יואל (תנינא עמ' קי"ז) לפרש על פי מה דאיתא במס' ברכות (דף ז.) ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דרבי יהושע בן לוי, הוא קא מצער ליה טובה בקראי, יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה, סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה, כי מטא ההיא שעתא ניים, אמר שמע מינה לאו אורח למעבד הכי, ורחמיו על כל מעשיו כתיב, וכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב, וכתבו התוס' (ד"ה ההוא צדוקי) דאע"ג דהצדוקים וכו' מורידין ולא מעלין, היינו בידי אדם, אבל בידי שמים לאו אורח ארעא להענישם ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם, ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניחא, דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין ע"כ, והנה לפי התירוץ השני של התוס' משמע דבצדוקים דמורידין ולא מעלין ובזמן שיש סכנה לדת תורתנו הקדושה שפיר דמי להשתמש בכח זה של שעת זעמו של הקב"ה כדי להכניעם.

והנה מבואר דפנחס היה צריך להי"ב נסים גדולים, והנה משמע שאם היה חסר אחת מן הנסים הללו, הרי לא די שלא היה מקדש השם בפעולותו, אלא אדרבה היה נגרם על ידו חילול השם נורא ח"ו, שהיו אומרים גם על פנחס לעשות צרכיו נכנס וכדומה, ולכאורה יפלא על פנחס איך הכניס עצמו בסכנה כזו בדבר חמור כמוה, כי הלא כיון שעמד זמרי נגד תורתנו הקדושה, הרי היה לו דרך אחרת להשיב החמה על ידו שיכלה את זמרי באמרי פיו בשעת זעמו של הקב"ה, ודבר זה הגון יותר מאשר להכניס עצמו לסכנה גדולה כל כך, שהיה יכול לגורם ח"ו להיפוך שיהיה חילול השם.

ואף שדרשו חכמינו ז"ל (ברכות ז.) על הפסוק עמי זכר נא מה יעץ וכו' למען צדקות ה' וכו', שכל אותן הימים לא כעס הקב"ה, שאלמלי כעס לא היה נשאר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, ואם כן לכאורה לא היה מועיל העצה לכוון שעת הזעם, דהרי באותם הימים לא זעם ה', אמנם כל זה היה רק עד הזמן שלא חטאו, אבל משחטאו בבעל פעור גרמו חרון אף בעו"ה, ואם כן הקושיא במקומה עומדת שהיה יכול לכוון את שעת הזעם.

וכתב, ואפשר לבאר הענין ולומר שלא רצה פנחס לכוון שעת הזעם, כיון שהיה חשש סכנה בדבר, ויובן על פי מה שהבאנו למעלה מה שאמרו חז"ל שכל אותן הימים לא כעס הקב"ה, שאלמלי כעס לא היה נשאר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, כיון שבלעם היה רוצה לכוין שעם הזעם ולומר ח"ו כלם, כמו שכתבו התוס' שם, וצריך לומר דאף אחר כך כשחטאו בבעל פעור וגרמו חרון אף בעו"ה, ושוב היה שעת זעם בכל יום, לא הרגיש עדיין בלעם בדבר, ולכן חשש פנחס שאם יכוין עכשיו על שעת הזעם כדי להכניע את זמרי, אולי ירגיש בלעם בדבר וישתמש גם הוא בו ח"ו לומר כלם על בני ישראל, ומכיון שהיה חושש על דבר זה שיהיה סכנת כליה על ישראל, לכן הוזקק פנחס להכניס עצמו לסכנה להרוג את זמרי בפועל כפיו כמו שעשה, ולא להשתמש בענין זה לכוין שעם הזעם כדי שעל ידי זה לא יהיה כלי' ח"ו.

ובזה כתב לפרש כוונת הפסוק השיב את חמתי ולא כליתי את בני ישראל וגו', דבודאי לא שייך לומר שבשביל עון זמרי תהיה עונש כליה על כל ישראל, אלא הכוונה שפנחס השיב את חמתי על ידי שהרג את זמרי בפועל ולא השתמש בהעצה האחרת לכוין לשעת הזעם, ועל ידי זה לא כליתי את בני ישראל, היינו שנמנע על ידי זה שלא יוכל בלעם הרשע לומר כלם ח"ו, כי לא נתוודע לו שיש כבר שעת הזעם ל"ע וכו'.

להשיטה שלא נתכהן עדיין פנחס היה הנס שלא היה צריך להמתין על שלישי ושביעי

[י] ובמושב זקנים כתב להקשות, להשיטה שלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, א"כ מאי רבותי' שלא נטמא, ומה נס היה, ויש לומר בזה נעשה לו נס שלא היה צריך להמתין הזאת שלישי ושביעי, אלא נתכהן לאחר המעשה הזה.

-ג-

ואידי דאתא לידן לבאר בענין טומאת פנחס בהריגת זמרי, ראינו להעתיק מה שנתבאר בשנת תשפ"ג פר' מטות מסעי בענין הריגת בלעם על ידי פנחס:

וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו (לא ו).

הלכו למלחמה עם הארון והציץ

[א] פי' רש"י וכלי הקודש, זה הארון והציץ שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכפשים והוא עצמו פורח עמהם, הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו, והם נופלים, לכך נאמר על חלליהם במלכי מדין שנופלים על החללים מן האויר, וכן בבלעם כתיב אל חלליהם.

פנחס הרג את בלעם

[ב] הנה רש"י לא פירש לן מי הוא ההורג את בלעם, ומצינו כמה ענינים בזה, ותחילה נעתיק דברי **תרגום יונתן (פסוק ח')** שכתב להאריך בזה, וז"ל, כיון דחמא בלעם חייבא ית פנחס כהנא רדיף מן בתרוי, עבד מלתא דקוסמין ופרח באויר שמיא, מן יד אידכר פנחס שמא רבא וקדישא ופרח בתרוי ואחדיה ברישיה ואחתיה, שלף סייפא ובעא למקטליה, פתח פומיא במילי תחוננין, ואמר לפנחס אין תקיים ית נפשי משתבענא לך דכל יומין דאנא קיים לית אנא מלטיט ית עמד, עני ואמר ליה הלא אנת הוא לבן ארמאה דבעית למישיציא ית יעקב אבונן ונחתת למצרים בגין למובדא זרעא ומן בתר דנפקו ממצרים גריתא בהון עמלק רשיעא, וכדון איתגרתא איתגרא למילוט יתהון, וכיון דחמיתא דלא אהנין עובדך ולא קביל מימרא דה' מינד אמליכת מלכא בישא ית בלק מלוקמא ית

בנתיה בפרשת אורחחא למטעיא יתהון ונפלו בגין כן מנהון עשרין וארבעא אלפין בגין כן לית אפשר טוב למקיימא ית נפשך ומן יד שלף סייפיה מן תיקא וקטליה.

היאך היה פנחס רשאי לטמא בהריגת בלעם

דעת רש"י אפי' נהרג בלעם על ידי אחר נקרא על שם פנחס

[ג] והנה הבאנו לעיל דעת התרגום יונתן שנהרג בלעם על ידי פנחס, ואיתא במס' סנהדרין (דף קו:) לדדי חזי לי פנקסיה דבלעם, והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלהם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה, פי' רש"י שר צבא, ואפילו קטליה אחר, כל המלחמה נקראת על שמו ע"כ, מפיי רש"י משמע שפנחס לא הרג בעצמו את בלעם, אלא נקרא על שמו של פנחס.

רש"י פי' דנהרג בלעם על ידי אחר כיון שפנחס היה כהן ואסור לטמא

[ד] והנה הישועות יעקב סי' שמ"ג (אות ב') הביא שם תשובה שכתב להחת"ס בענין טומאת כהן למת וכו', ובא"ד כתב, הנה יש עוד ענין אחר בענין זה להקל, דלפי דעת הראב"ד דפסק בהל' נזירות, כהן שכבר נטמא, אינו מוזהר מן התורה על הטומאה עוד, והשיג על הרמב"ם בזה וכו', והדבר תלוי במחלוקת רש"י ותוס' נזיר (דף מב.) ולהכריע אין בור קטן כמוני, אך סוגית הש"ס דנדה (דף כז) מוכח כדעת הראב"ד וכו', וכן הביא רא"י מהא דקאמר הש"ס במס' סנהדרין דפנחס קטליה לבלעם בן בעור, ופי' רש"י דאף שהוא בעצמו לא הרגו, נקראת על שמו לפי שהיה שר צבא, ודחקו לרש"י לפרש כן דקשיא לי' איך נטמא פנחס, דכהן היה בהריגת בלעם, וקבר עכו"ם מטמא במגע, וע"כ פי' רש"י שהוא בעצמו לא הרגו.

פנחס היה יכול להרוג בלעם כיון שכבר נטמא מקודם על ידי אונס

וכתב, אמנם הדבר דחוק בלשון הש"ס, ולפי דעת הראב"ד אפשר דבעת הריגת המדינית נכנס פנחס לאהל המת, ונטמא באונס, וע"כ היה בידו לטמא עצמו, והארכתי בזה במקום אחר וכו' ¹⁸.

שיטת יראים דכיון דאין טומאת אוהל בעכו"ם אין בו טומאת מגע

[ה] ובבנין אריאל בפרשתנו כתב, דאיתא בספר יראים (סי' שי"ב) דכהן רשאי לטמא למת נכרי, אליבא דר' שמעון בן יוחאי דס"ל במס' יבמות (דף סא.) נכרי אינו מטמא באהל, דלא הזהירה תורה את הכהן שלא יטמא אלא למת ישראל שהוא מטמא באהל, אבל מת נכרי שאין בו טומאת אהל, אין הכהן מוזהר אפי' על מגעו, כך דעת הר"א ממיץ בעל ספר יראים.

וכתב הבנין אריאל, וכבר האריך הרב במשנה למלך (הל' אבל פ"ג הלכה א' ד"ה וראיתי) בכל מה שיש להתעורר על סברא זו יע"ש.

ממה שהרג פנחס את בלעם יש רא"י לשיטת היראים

וכתב, ולכאורה יש כדמות רא"י לסברתו, ממ"ש במס' סנהדרין (דף פב.) ¹⁹ דפנחס בעצמו הרג את בלעם, לכאורה קשה, הלא פנחס כהן היה, והיאך נטמא לו במגע, דלפי חרב כתיב, אלא מסייע ליה לבעל היראים, דכהן אינו מוזהר על מגע מת נכרי, והטעם, לפי שאינו מטמא באהל וכדאמרן.

רא"י להיראים רק אם נאמר שכבר נתכהן פנחס

אבל רא"י זו אינה עולה אלא למ"ד שכבר נתכהן פנחס, אבל למ"ד בזבחים (דף קא:) שלא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים, ואפי' ככהן הדיוט לא נחשב עד הזמן ההוא, אין רא"י כלל מפנחס, עיי"ש מה שכתב לפרש לפי זה.

¹⁸ ובאמת בענין זה מה שכתב דכבר נטמא בהריגת זמרי, הרי הבאנו בשם המדרש דלא נטמא כלל, אכן כיון דבגמ' מצינו דלא היה רק ו' נסים, יש לומר לכאורה דהישועות יעקב למד כפשטות דברי הגמ' דלא היה רק ו' נסים, ואיה"נ דמתו תחת ידו, ולכן כבר נטמא פנחס.

¹⁹ לכאורה צריך להיות הציון לדף קו הנ"ל, דהרי בדף פב לא נזכר שם ענין של בלעם, רק דפנחס הרג את זמרי.

פנחס היה מותר לטמא כיון שהיה על ידי ציווי

[ז] **וברד"ק** כתב לחדש (שמואל ב' כג כ') על הפסוק ובניהו יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את האריה בתוך הבאר ביום השלג. פי' כתרגומו ית תרין רברבי מואב, והיא מלה מורכבת מן ארי ומן אל, וארי יש לו גבורה, ואל הוא לשון חוזק, ואע"פ שהיה בניהו כהן, ואסור להטמא למתים להלחם באויבי ה' הוא מצוה, כשצוה הקב"ה להלחם בשבעה גוים ובשאר האומות המצרות לישראל, לא חלק בין כהנים לישראל, וכן צוה להיות כהן משוח מלחמה, ולהכנס עם ישראל למלחמה, והנה פנחס טמא עצמו למצוה כשהרג זמרי וכזבי, וכן הלך למלחמת מדין עם ישראל.

לא נתכהן עדיין פנחס, ולכך היה רשאי להרוג את בלעם

[ז] **ובישמח משה** בפרשתינו (ד"ה במס' יבמות) כתב בא"ד, והנה מבואר **בתרגום יונתן** דהרגו ממש בחרבו עי"ש, ועל זה קשה, האיך יהיה רשאי פנחס לטמא עצמו, הא כהן מוזהר על הטומאה, ואף לדעת רבי שמעון בן יוחאי דעכו"ם אינם מטמאין, הא מסיק דלא אמעטי רק מאוהל, אבל לא ממגע, ואין לומר דלא נגע בו בידו, הא קי"ל במס' שבת (דף קא:): חרב הרי הוא כחלל, והרי הוא נוגע בחרב בשעת התזה והבן, ומשמע מדעת ר"ת במס' ב"ק (דף ב. בתוס' ד"ה דאלו אב), דאין הפרש בין חרב לחלל, רק לענין זה דאינו עושה כלי מתכות אחר כיוצא בו עי"ש, משמע אבל הכהן מוזהר על החרב כמו על החלל, ואף **דהרמב"ן** בפרשת חוקת לא ס"ל הכי, ועי' בפרק קמא דאהלות משנה ב' בהר"ש שם ודו"ק, מ"מ לר"ת קשה, וגם להרמב"ן דוחק לומר דלא נגע בו, ועי' בתרגום יונתן דכתיב ואחיד ברישא, מיהו הא לא קשה כל כך, ד"ל ואחיד ברישא ואחתיה והבן, מכל מקום אפשר לומר דרש"י סובר כר"ת, ואם כן קשה.

ועל כרחק צריך לומר דלא נתכהן פנחס כלל עד ששם שלום, אם כן לפי זה קשה האיך יכול להיות משוח מלחמה, אלא דהלך משום שהיה צדיק, ואם כן קשה למה לא הלך אלעזר וכו'.

לא הרגו פנחס בידים

[ח] ושוב כתב, והא דקשה איך הרג לבלעם, לזה כתב **רש"י** וכלי הקודש זה הארון והציץ וכו', הראה להם הציץ והם נופלים וכו', ר"ל שהוא לא היה עושה, רק שהפיל על ידי ציץ, וממילא הרגו ישראל אותו, רק דמכל מקום נהרגו רק על ידו.

יש לומר דעשה בלעם רק לגוסס ולכך לא נטמא

[ט] ומה שכתב **הישמח משה** דלא הרגו פנחס בעצמו **הנה החיד"א** בספרו **פתח עינים** מס' יבמות (דף סא.) הביא דברי **הבנין אריאל** הנ"ל, ושוב כתב, ויש להשיב, דהיסוד דפנחס עצמו הרג לבלעם יש להרהר עליו, חדא, דאפי' תימא דהוא הרגו, לא תקשי דאיך נטמא, דאפשר לומר דשוניהו גוססים, על דרך מ"ש גבי שמשון²⁰.

פנחס לא הרג את בלעם רק נהרג על ידי אחר, על ידי צליה

²⁰ בענין אם כהן מותר לטמא לגוסס

פי' דאיתא במס' נזיר (דף ד:): נזיר שמשון מותר לטמא למתים, שכן מצינו בשמשון שנטמא וכו', מהכא, ויד מהם שלשים איש וקח את חליצותם (שופטים יד יט), ודילמא גוססין שוניהו, פי' רש"י, ובהדי דהו גוססין אשליחיהו, ולא איטמי בהו, ועי' שם בתוס' (ד"ה דילמא גוססין) שכתב, לאו דוקא גוססים, כי נזיר אסור ליגע בגוסס, אלא כלומר קרוב לגוססין.

ועי' עוד שם במס' נזיר (דף מג.) דפליגי בזה אם כהן מוזהר על הגוסס או לא, **ובתוס'** שם (ד"ה ומהכא) כתב מחלוקת הראשונים בזה הלכה למעשה.

חילוק בין גוסס בידי אדם או בידי שמים

ועי"ש **במהרי"ץ חיות** (דף ד:): שכתב בשם **הרא"ש** דיש חילוק בין גוסס בידי אדם לגוסס בידי שמים, דהיינו דגוסס בידי אדם מותר, ולפי זה אתי שפיר כאן בפנחס, ועי' עוד שם מה שהאריך בזה.

פנחס היה רשאי להרוג את זמרי שהניחו גוסס

וכן מצינו בראשונים בפרשת פנחס שכתבו לדון היאך הרג פנחס את זמרי הרי היה כהן, **ובדעת זקנים** לבעלי התוס' כתב לתרץ, דהניח לזמרי גוסס, ולא מת ממש, וגוסס אינו מטמא.

לא נתכהן פנחס עד אחר שהרג את זמרי

ועי' עוד שם שכתב לתרץ דלא נתכהן פנחס עד שהרג את זמרי, עי"ש.

[י] וכתב, ותו דפי חלק (דף קו : הנ"ל) פי' רש"י דאפי' קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שם פנחס עי"ש, ותו דאמרו **בזהר הק'** פק' בלק דף קצד : דפנחס אמר לצליה תא וקליה, אלמא צליה הרגו, ולא פנחס, והם דברי ר' שמעון כמבואר שם בתחילת הענין ובסופו.

פנחס לא הניח להרוג את בלעם בשם הקדוש

פי' דברי **הזהר** שהבאנו בפר' בלק דצליה מבני דן עשה המלחמה עם בלעם, ולא היה יכול לו רק בעזר פנחס, ועי"ש בהמשך דברי הזהר הק' שכתב להדיא כן (בלק קצד): כיון דנחת ההוא רשע לקמי פנחס, אמר ליה, רשע, כמה גלגולין בישין עבדת על עמא קדישא, אמר ליה לצליה (פי' דפנחס אמר לצליה מבני דן) תא וקטליה, ולא בשמא (לא בשם קדוש), דלא אתחזי האי לאדכרא עליה קדושה עלאה (כי אין רשע זה ראוי להזכיר עליו קדושה עליונה), בגין דלא תיפוק נשמתיה ותכליל במלין דדרגין קדישין (שלא תצא נשמתו ותהיה נכללת בדברים של מדרגות קדושות²¹) ותתקיים ביה מה דאמר תמות נפשי מות ישרים.

בלעם נהרג על ידי חרב שהיה בו צורות נחשים

בההוא שעתא עבד ביה כמה זיני מותא (עשה כמה מיני מיתות), ולא מית, עד דנטל חרבא דהוה תקין עלוי חויא מהאי סטרא וחויא מהאי סטרא (שלקח חרב שהיה חקוק עליה נחש מצד זה ונחש מצד זה), אמר ליה פנחס, בדיליה טול ובדיליה ימות, כדין קטל ליה ויכיל ליה (פי' דפנחס אמר לצליה בחרב שלו תהרוג אותו, ובשלו ימות, ואז הרג לו, והיה יכול לו)²².

לשון המדרשים דלא נהרג בלעם על ידי פנחס בעצמו

[יא] ובאמת כשתעיין בדברי המדרשים מצינו ג"כ דלא ס"ל דפנחס הרג לבלעים, דכהן הוא לשון **הילקוט שמעוני** (רמז תשפה), מיד נתן עליו פנחס ציץ של הקב"ה ותפשו והורידו, והביאו לפני משה ודנוהו בסנהדרין והרגוהו, שנאמר ואת בלעם הרגו, וכן עיין בלשון מדרש לקח טוב, בא בלעם לבקש ממון וחתכו ישראל את ראשו.

בלעם נהרג על ידי משה ונקרא על שם פנחס כיון שהרג את זמרי

[יב] **ובדברי תורה** (מהדו"ג אות נג) כתב, מה שאמרו במס' סנהדרין (הנ"ל דף קו): לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם, היינו מה שכתבו אנשי שלומו וקרוביו, והוה כתיב ביה, בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה, ופי' רש"י ליסטאה שר צבא, והוא פלא, כי לא מצינו בשום מקום בש"ס שיקראו לשר צבא המלחמה 'ליסטאים', כי שר צבא מלחמה הוא שר נכבד מנהיג החיל, מה שאין כן ליסטאים הוא בא שלא במשפט, וכשמו כן הוא, ואם יש לו כלי זיין, קראוהו חכמים ז"ל ליסטאים מזויין.

אלא נראה ברור, כי לאשר פנחס מסר נפשו להרוג נשיא משבט, ובזה הציל כלל ישראל, שנפלו כ"ד אלף במגיפה, ולולא זאת היו ח"ו כולם נופלים, ולא היה שריד ופליט כעצת בלעם ח"ו, כי אלקיהם של אלו שונא זימה הוא וכו', ועל כן כאשר קינא פנחס לה' ותורתו בהרגו את זמרי, בזה הופר עצתם הרעה, ועל כן הרעישו עליו, והיו מלאים חמה אנשי בלעם בטומאתם ומזימותם, על אשר הפיר בזה עצתם, לזאת קראוהו על המעשה הזאת שהרג את זמרי בשם מעשה 'ליסטאים' מרוב כעסם, כי גם בבני ישראל מצינו בדברי חז"ל שביזו אותו השבטים, לכך אמר הקב"ה הננו נוטן לו את בריתי שלום וכו'.

ולפי זה מיושב ממילא מה שנראה דחוק לפי פירוש רש"י ז"ל, מה שפירש 'ליסטאים' שר צבא ואפי' קטליה אחר, כל המלחמה נקראת על שמו, והוא תמוה, דממה נפשך, אם היה מקום לפרש על ליסטאים דהיינו שר צבא, אם כן נקרא הוא שר צבא בתוארו גם שלא בשעת מלחמה, באיזה תואר

²¹ עיי' בפי' **מתוק מדבש** שכתב, מכאן שטוב לאדם שימות מתוך דברי תורה, דהיינו שכל העומדים לפניו יזכירו בעת הגסיסה דברי תורה.

²² **בלעם לא נקבר ונעשה בשרו לנחשים ומסוגל לכישוף** עיי' עוד שם **בזהר** שהאריך עוד בזה, דלא נקבר בלעם לעולם, וכל עצמותיו נרקבו, ונעשו מהם כמה נחשים מזהמים המזיקים שאר הבריות, ואפי' התולעים שאכלו את בשרו, חזרו להיות נחשים, כי בלעם מרוב התחברותו בכחות הטמאים, נחלקו כל אבריו לכל מיני כחות הטמאים וכו'. ועוד כתב, דכל מי שרוצה לעשות כשפים חזקים, אם יודע הסלע שנפל ונהרג שם בלעם, ימצא מאותם הנחשים שנוצרו ממנו, אם יהרוג אחד מהם יעשה כשפים גדולים עי"ש.

ומדריגה שהוא, ועוד יפלא, דהא באמת מצינו לחז"ל ופי' רש"י על התורה, כי לא פנחס הרגו, רק משה רבינו ע"ה בעצמו הרגו²³, אמנם אנשי בלעם לא ידעו זה, על כן תלוי הקלקלה במקולקל שלהם, במה שהרג פנחס כבר את זמרי בן סלוא, ע"כ אמרו דרך בזיון, שהליסטים האכזר הלז, הרג גם את בלעם, ולדידן הוי שבחא וחביבותא, ופנחס זה אליהו בכחו יבא ויבשרנו בישועת גאולתנו בב"א.

אליהו שהיה כהן היה מותר להחיות בן הצרפית כיון דעכו"ם אינם מטמאים

[ג] ועוד מציין החיד"א שם **בפתח עינים** לספר עיר בנימין שם במס' יבמות, שכתב לתמוה דאם פנחס זה אליהו והיה כהן, האיך החיה בנה של צרפית, ולכן מחדש הדין דקברי גוים אינם מטמאים²⁴. וכתב החיד"א דגם **הרבינו בחיי** בריש פר' פנחס כתב לתרץ כן, היאך היה אליהו מותר לטמא את עצמו לבן הצרפית.

²³ ויש לעיין באיזה מקום מצא מפורש כן, דמשה רבינו הרג את בלעם.

²⁴ **לכאורה בן הצרפית היה ישראל**

ויש לעיין בתירוץ, האם בן הצרפית לא היה ישראל, הנה בתחילה נתיק דברי **הרבינו בחיי** ריש פר' פנחס שציין החיד"א לדבריו, וז"ל ודעת רז"ל, כי פנחס זה אליהו, למדנו אותו ממה שאמרו בבבא מציעא אשכחיה רבה רב אבוהו לאלינוה דהוי קאי בבית הקברות של עכו"ם, אמר ליה, לאו כהנא את, כלומר היה תמה עליו על שלא היה נזהר בטומאת אהל, ואמר ליה שאין העכו"ם מטמאין באהל, אלא ישראל, שנאמר אדם כי ימות באהל, וכתוב ואתן צאת מרעיתי אדם אתם, לכך מצינו שנשתטח על בן הצרפית המת, לפי שהיה בן גויה. והנה במלכים (א' יז י"י) כתיב, ויקם וילך צרפתה ויבא אל פתח העיר והנה שם אשה אלמנה מקששת עצים ויקרא אליה ויאמר קחי נא לי מעט מים בכלי ואשתה וגו'.

בן הצרפית הוא יונה

וכתב שם **הרד"ק**, ואמרו בדרש, כי זאת האלמנה אמו של יונה הנביא, וכן כתב **בפירקי דר"א** (פרק ל"ג) הלך לו לצרפת, וקבלתו אשה אלמנה בכבוד גדול, אמו של יונה היתה, וכתב שם ברד"ל (אות י'), זהו שסמכו בירושלמי ר"פ החליל (הלכה א') ובבראשית רבה (צח א) לדרוש דיונה משל אשר היה וכו', עיי"ש שהאריך בזה. ועי' עוד שם **בקונטרס המובא** על הפירקי דר"א שכתב, ובירושלמי ריש פ"ה דסוכה אמרו על יונה אמיתי שהיה משבט אשר, דכתיב אשר לא הוריש את יושב צידון, וכתוב לך צרפתה אשר לצידון, וכן הוא בבראשית רבה (צח יא), ור"ל שזה היה ידוע אצלם, שבן הצרפית הוא יונה בן אמתי, והיינו שזה כתוב בפירקי דר"א פל"ג, וסמכו עליו לומר כן בסתם, שידוע לכל היה כאילו כתוב במשנה וכו'.

ועי' מה שכתב **החיד"א** בספרו **דבש לפי** (מערכת צ' אות כ') ומ"ש (הרבינו בחיי) דהצרפית היתה גויה, כעת לא מצאתי ברז"ל דעת זה, ומרז"ל בירושלמי אמרו שהיה הבן יונה אמיתי וכו'.

אליהו לא נגע לבן הצרפית רק האהיל עליו

ובשו"ת הרדב"ז (שני אלפים ס"י רג) הביא דברי הרבינו בחיי, וכתב עליו, ולפי זה (דמפרש כיון דעכו"ם אינו מטמא) הא דכתיב ויתמודד עליו, לא נגע בו, אלא האהיל עליו לבד, וכן אמר אליהו עצמו בדוכתא אחריתי, קברי מתים אינם מטמאין באוהל, וכן פסק הרמב"ם ז"ל.

וכתב, וגם זה אינו נכון, שהרי ארז"ל שהיה יונה בן אמתי, וכי יונה נביא היה בן נכרית היה, וכי תימא שנתגייר, היאך מיוחס אותו אחר אביו, וליכא למימר דאביו נמי נתגייר, דהא בן אלמנה היה, ותו איך אפשר שיתגורר הנביא אצל הנכרית, ותו דכתיב חי' ה' אלהיך אם יש לי מעוג, וכי הנכרית יודעת לישבוע שבועה כזאת, ותו וכי בשביל עכו"ם היה נעשה נס כזה, אלא ודאי ישראלית היתה, כי צרפית הסמוכה לצידו לישראל היתה.

כיון שברור לו שיחייהו היה מותר משום פיקוח נפש

והביא דברי **התוס'** במס' בי"מ (דף קיד: ד"ה אמר ליה) שהקשה כן היאך החיה בנה של האלמנה כיון שכהן היה וכו', ויש לומר שהיה ברור לו שיחייהו, לכך היה מותר משום פיקוח נפש.

אין סומכין על הנס

וכתב על זה הרדב"ז, וקשה חדא דאין סומכין על הנס, ותו, דאם ברור לו שיחייהו, אם כן לא היה שם פיקוח נפש, ואם היה שם פיקוח נפש אם כן לא היה ברור אצלו שיחייהו, ועי' עוד שם מה שהאריך בזה בכמה אופנים לתרצו, ולבסוף מסיק,

אליהו לא היה פנחס ממש רק שורש נשמתו

ולפי דעת חכמי הנסתרות, לא קשיא כלל, כי האומר פנחס זה אליהו, שורש נשמתו של פנחס, וכשאמרו לו ולא כהן הוא מר, לא רצה לגלות הסוד.

דעת הרבינו בחיי כשיטת היראים

ועי' עוד **בתורת חיים** על הרבינו בחיי שהאריך בזה, וכתב דלכאורה צ"ע, דניהו שאליהו ס"ל כרשב"י שאין הגוים מטמאים, מ"מ הא אמרינן ביבמות (דף סא), דמגעע ומשא לא אמעוט, וקרא כתיב ותתמודד על הילד ששם פיו בפיו וכו', ואולי שרבינו ז"ל ס"ל כדעת רבינו אליעזר ממיץ, דגם במגע ובמשא אינן מטמאין.

אפשר שאליהו לא נגע להילד

ואפשר שרבינו מפרש ויתמודד לא בנגיעה ממש, אלא שנשתטח והאהיל עליו.

רבינו בחיי בעצמו כתב דלא ס"ל כשיטת היראים

וכתב, דרבינו (הרבינו בחיי) גופיה לקמן בפרשת מטות גבי כל הורג נפש תתחטאו, כתב להדיא שאע"פ שהעכו"ם אינן מטמאין באהל, מטמאים הם במגע ובמשא, ע"ש דלא כדעת הר"א ממיץ ז"ל, כי על כן צ"ל דהוא ז"ל מפרש דויתמודד לאו בנגיעה ממש, וכמדובר.

יש אומרים דאמו של יונה היתה גויה

ושוב הביא הקושיא דלכאורה לא היתה גויה, וכתב **דבמד"ש תלפיות** ענף אלישע ויונה כתב, ויש אומרים אמו של יונה היתה גויה, וזה כי אליהו שהיה כהן ונביא לא היה מטמא עצמו על מת ישראל, שלשלת הקבלה (דף יח:).